

סופה של תקופה

גילה לאחר מכן כי אפשרות זו הובאה בפניו ונשקלה על-ידו. בשנת 1953 הלך בן-גוריון — אך לא הבן-גוריונים. ואילו בשעות הערב של ה-16 ביוני, 1963, השתררה במדינה כולה, בספונטאניות מסליאה, ההרגשה כי החלה תקופה חדשה — התקופה שלאחר בן-גוריון.

פיראמדה על גבי הנייר

אחד האירועים היותר קלים של תשכ"ג, נשף בחירת מלכת-המים של ישראל, ערך המנחה בחינה

1945: בן-גוריון (מימין) מנהיג העם

היתולית ליפהמיה שטענה כי היא מבינה בפוליטיקה. השאלה שגרמה להיסטוריה של צחוק בקהל-האלפים היתה: "מדוע התפטר בן-גוריון?" קרוב לודאי כי שאלה זו תצטרף לשאלות קלאסיות קודמות, שהפכו נושא להומור הצבאי, כגון: "מדוע פורק הפלמ"ח?" או "מי נתן את ההוראה?" העובדות הפוליטיות שהכריחו את דויד בן-גוריון להתפטר ניתנות לניתוח (ראה לעיל). אולם בכל זאת רוחה הדעה כי בן-גוריון לא היה מתפטר בצורה זו, ללא קרב של ממש, אלמלא נבעה הפרישה גם ממניעים נפשיים פנימיים, שאינם ידועים לאיש — ואולי גם לא לו. בן-גוריון עצמו הסביר את "המניעים האישיים" שלו כרצון לכתוב את זכרונותיו. לכל אדם המכיר את בן-גוריון, משמעותו של רצון זה היא: לשכתב את ההיסטוריה, כדי להתאימה לתמונה הרצויה לו. אין זה רצון בלתי-רגיל. כמעט כל מנהיג, שהיה מעורב בתהליכים היסטוריים, התחיל לחשוב — בשלב מסוים של חייו — על מקומו בהיסטוריה. יתכן כי זוהי תשובה טבעית לאתגר אנושי עמוק: הפחד מפני המח. יש המבקש להבטיח לעצמו היינצח על-ידי מעשים דתיים, יש הבונה סיראמדות, יש המנציח את עצמו באמצעות משפחתו וצאצאיו, ויש המבקש חיי אלמות על-ידי שיכתוב ההיסטוריה.

מכל הדרכים האלה אל הנצח, נידמה כי הדרך האחרונה היא גם הפחות בטוחה. והיסטוריה מלאה מצביאים, מדינאים ורודנים, מפרעה מלך מצרים ועד סטאלין מלך רוסיה, שהישלו את עצמם כי אפשר לפברק מראש את ספרי ההיסטוריה, לצחת מראש על הדורות הבאים איך להתחייס לזיכרם. אין ספק כי יש ערך רב לזכרונותיו האישיים של דויד בן-גוריון, אם אמנם תהיה לו הסבלנות לשבת לכתבם. הם יחזירו לבנים איך נראתה תקופה גורלית בחיי היישוב והמדינה בעיני אדם שלקח חלק פעיל מאר בעיצובה. אך רק אדם תמים מאוד יאמין כי גירסתו של בן-גוריון תקבל כסופית, או אף כמכרעת. לא זה בלבד שחטר לבן-גוריון כשרון-הכתיבה המהיר, המציין כותב-זכרונות גאוני כמו וינסטון צ'רצ'יל, אלא שיש לו כבר כיום שם רע מאד כהיסטוריון. זכרונות טובים וזקוקים ליחס אובייקטיבי ככל האפשר של הכותב אל עצמו, הם מצריכים חוש הומור, גישה סלחנית אל היריב, יחס-כבוד אל האמת, חוש-מידה. נפששו של בן-גוריון בולטות כל התכונות האלה בהעדף.

דומה לחסימת הבטחוניסטים בחזית הפנימית. אולם תשכ"ג לא היתה תשי"ד. היה הבדל מהותי בין שתי הפרישות. בין השאר: 1. או היה בן-גוריון בן 67. עתה הוא מתקרב ליום הולדתו ה-77 (בהג הסוכות). ב-1953 היה בשיא אגו. ב-1963 התלהשו גם חסידי ומקורביו כי "הוקן" הוא סגילי, וכי טוב אין הוא חי כל הזמן בעולם המציאות. 2. ב-1953 הצליח לפלג את הירישה, להעביר את משרד ראש-הממשלה לשרת ואת משרד-הבטחון ללבון. כך נמנעה עלייתו של יורש אמיתי, בעל עמדת-כוח מרוכזת. ואילו לוי אשכול שם את ידו מייד על שני המשרדים גם יחד. גם שני תיקי המפתח האחרים — משרד-החוץ ומשרד-האוצר — נתונים בידי נאמניו.

ב-1953 מיקש בן-גוריון, ערב צאתו, את משרד-הבטחון — בשני מוקשים קטלניים. הוא מינה את שמעון פרס, התכבן המקצועי, למנהל כללי, ואת משה דיין, פורקי הצול המקצועי, לרמטכ"ל. כך הבטיח כי השר החדש יהיה ב"ה, וכי הוא עצמו ינהל את ענייני-הבטחון משדה-בוקר. הדבר הבטיח לו מראש גם דרך נוחה לשיבה, בכל עת (כפי שאמנם הוכיחה פרשת-לבון). ואילו לוי אשכול התבסס במשרד-הבטחון, נטל את רסן הניהול המעשי לידי, פועל בהתמדה לעיקור המוקשים שנשארו פזורים בשטח. 3. משה שרת הוא אדם חלש-אופי, המחביא את הילשתו מאחורי מסך של נוקשות ושחצנות. לוי אשכול נוהג בגמישות ובפשרנות — אך גרעינו מוצק וקשה. 4. הדיגמה של 1953/55 עומדת לנגד עיני היורשים ב-1963, כאזהרה ברורה, עוזרת להם לכלכל את מעשיהם ולהיזהר מסכנות. יתכן כי כל הגורמים האלה הם כאין וכאפס לעומת ההבדל העיקרי, המהותי, הטמון באווירה הציבורית של ישראל בתום תשכ"ג. לפני עשר שנים היה האקטיביזם הקיצוני באופנה. שכרון-העצמאות הראשון לא פג עדיין, וקל היה לעירר היסטריה בסחונות. מתנגדי הבטחוניזם היו מעטים, בודדים וחשודים כבוגדים. במשך עשר השנים הל שנו מכריע במצב-רוח לאומי

1956: בן-גוריון שר צבאות ישראל

זה. תוצאות מיבצע-סיני הוכיחו לכל בר-דעת כי הדרך האקטיביסטית היא מבוי סתום. פרשת-לבון לימדה את העם להטות אוזן לאותם שהוהירו בפני ניצול השלטן הבטחוני למטרות פנימיות אפלות. עשר שנים של הסברה עיקבית נגד הבטחוניזם, הביצעוים ונערי-החצר נשאו פרי. העם כולו נעשה מפוכח יותר, ביקורתי יותר, מבוגר יותר. יתכן כי גם הפעם, כמו בפעם הקודמת, תימאס הפרישה על בן-גוריון חוץ כמה חודשים. אולם הפעם ימצא כי הדרך הסומה — וכי אין לסלק את המחסום אלא במאבק קשה, שסיכוייו מוטלים מאד בספק. כי בניתיים נוצרות עבודות פוליטיות חדשות. הדה-בן-גוריוניזציה נמשכת, מפא"י ואחרות-העבודה מתקרבות לאיחוד אנטי-בן-גוריוני. ומעטים הצעירים שהיו מוכנים, בשנת תשכ"ד, לחולל הפיכה למען בן-גוריון או משה דיין — בעוד שבשנת 1954 עוד היתה הפיכה כזאת איום ריאלי ביותר. בן-גוריון עצמו

שעה חמש אחרי-הצהריים, ביום ה-16 ביוני, הודיע קריין קול ישראל, בנימה של התרגשות מאופקת, כי דויד בן-גוריון הודיע זה עתה לממשלה על התפטרותו. ההתרגשות היתה מדבקת. שום דבר לא הבין את הציבור לקראת מיפנה זה. רבים לא העזו להאמין בדבר, סברו כי זהו טכסיס מפלגתי בלבד מצד הטכסיסן החתיק. הקריין חזר על ההודעה בשעה שבע, ועדיין ניכרה התי-רגשותימה בקולו. אך כעבור שעותיים, במהדורת החדשות של שעה תשע, כבר הפכה ההודעה כמעט לידיעה רגילה, בלתי-מסעירה.

כאשר חזר הקריין ושידר את הידיעה בשעה אחת-עשרה, נשמע קולו כאילו הודיע ידיעה משמחת. יתכן כי נדבק באופן תת-הכרתי, מצב-הרוח שפשט אותה שעה בבנין

בן-גוריון (במרכז) ראש הפועלים

ור, ובארץ כולה. היתה זאת אוירה כללית של הלאומית של "סוף-סוף..." ההדורה כבר שודרו התגובות הראשונות של הם דיברו בנימתו של מארקוס אנטוניוס, ווליוס קיסר: "לקבור את קיסר באתי, לא

הכללי קבע זאב צור, מנהיג אחדות-העבודה, וורה לסיכום ידיעות היום: "יש להניח כי הלה שקל את התפטרותו והגיע להחלטה זו הדעת... אין לנו אלא לכבד את רצונו." יסד על תקופת דויד בן-גוריון — ללא דמעות, ללא תחושה של אבידה. לט ביישוב ובמדינה במשך שלושים שנה שהגיע לבסוף לשלטון-יחיד, ירד מן הבמה מבלי ר על כך יתר על המידה. כאילו נדברו מראש, שבי המדינה להמשך כאילו לא קרה דבר. כנסה לתפקידה ממשלה חדשה, והחל ירחי-הדבש שהיה כל ימיו עסקן אפור. ריון עצמו גרם למצב פסיכולוגי שהוליד סיום ת היה זה סיום טראגי. האיש היה ראוי לסיום

האם הוא יחזור?

סיבות שמנעה את נשיאתם של נאומי-הלל, וג המקובל לגבי מדינאי הפורש לצמיתות, ה בחשש שמא ינסה בן-גוריון, במקום או חזור לשלטון. לבירו על בן-גוריון נאומי-שחבות ומאמריי פרישתו בשנת 1953, נשכו את לשונם כעבור כאשר חזר במרץ כפול וחסל את פנחס לבון. התשבחות, שנועדו להמתיק את גולת-פכו שושנים על דרך-השיבה. יו נקודות-דמיון רבות בין הפרישה של 1953 של 1963. או הלך בן-גוריון, מפני שמשה מאחורי גבו, קואליציה גדולה של שרי מפא"י, נים-הכלליים, שהתנגדו לזרכו האקטיביסטית. מפני שהמשולש אשכול-גולדה-ארן הקים חזית